

НАУМОВА Н.Г.
(Запорізький нац. ун-т)

ФАХОВИЙ ДИСКУРС У МОВЛЕННЄВОМУ КОНТИНУУМІ СУСПІЛЬСТВА

The professional discourse has been studied using the interdisciplinary approach within the framework of the paper. Its anthropocentric nature has been traced and pragmatic potential has been evaluated. The professional discourse hierarchy has been offered.

Key words: *professional discourse, discourse hierarchy, text, speech genre, lexical means.*

На межі тисячоліть потреби мовознавства вийшли за рамки дослідження речення, тому лінгвістика стала одним з потужних джерел поживлення міждисциплінарних дискурсивних студій. Ціла низка положень і категорій комунікативної лінгвістики, семантики й прагматики є предметом всебічного аналізу та постійного перегляду усталених поглядів на перетині наук. На думку дослідників, які зосередили увагу на теоретичних основах вивчення дискурсу та прагматики мови [Бацевич 2008; Карасик 2004; Макаров 2003; Потапенко 2004; Почепцов 2001; Селіванова 2006; Шевченко 2010; Schiffrin 2009], такою галуззю філологічного пошуку виступає *дискурс-аналіз* як інтегральний метод вивчення вербального спілкування з точки зору його форми, функції та ситуативної й соціокультурної зумовленості.

У процесі вивчення мовлення зростає кількість спроб вирішити проблему співвідношення та взаємодії зовнішнього й внутрішнього світу людини, буття та мислення, індивідуального та соціального. У подібній орієнтації дослідницької методології М.Л. Макаров вбачає ознаки когнітивної революції, яка позначає дискурсивний переворот [2003, с. 78]. Більш широка концептуальна перспектива міждисциплінарних розвідок [Бурбело 2004; Йокояма 2005; Кусько 2007; Потапенко 2004; Приходько 2008; Солощук 2009; Шевченко 2010; Schiffrin 2009] дозволяє по-новому підійти до проблем організації і функціонування фахових текстів, когнітивно-дискурсивна природа яких все ще не знайшла свого всебічного наукового висвітлення.

На тлі загального інтересу до проблем спілкування із професійною метою (роботи [Анисимова 2000; Белова 2003; Ільченко 2002; Ріба 2007; Потапенко 2004; Солощук 2009; Ширяева 2008; Nier/Voke 2000]) поза увагою мовознавців залишається системна організація фахового дискурсу, відсутня його загальноновизнана типологія. Зважаючи на це, об'єктом нашого інтересу є англomовний фаховий дискурс, а мета статті полягає у вивченні лінгвокогнітивних і лінгвопрагматичних особливостей його системної організації. Досягнення поставленої мети зумовлює розв'язання таких конкретних дослідницьких завдань: визначити когнітивно-прагматичні засади фахового дискурсу, виявити особливості його системної організації, з'ясувати шляхи і способи реалізації його прагманастанов.

Оскільки дискурс має відповідати нормам мовної, комунікативної та соціальної ситуацій [Почепцов 2001, с. 76] з метою створення когнітивного та аксіологічного унісону [Белова 2003, с. 88], цілком природним є вивчення регулярних інтеракцій у політичному, науковому, аргументативному та інших дискурсах як взаємодії представників певних соціальних груп або окремих галузей суспільних відносин. Між тим як М.М. Полюжин зауважує на неоднорідність проявів дискурс-аналізу [2004, с. 34], можна впевнено стверджувати, що саме цей напрямок міждисциплінарного пошуку є одним із засобів теоретичного поєднання форми з функцією.

Під впливом власне лінгвальних чинників формується повідомлення, а комунікативна інтенція отримує мовленнєві засоби свого відтворення. Екстралінгвальні чинники формують контекст повідомлення та задають прагмаепістемічні параметри процесу фахової комунікації. Таким чином, **фаховий дискурс** у нашому розумінні – це процес комунікації у професійній галузі знання з урахуванням його інтра- та екстралінгвальних чинників.

В основі нашого підходу до визначення ФД лежить розуміння дискурсу в інтерпретації Nier/Voke [2000, с. 17] та І.С. Шевченко [Шевченко 2010, с. 336], запропонована Г.Г. Почепцовим теорія комунікації [Почепцов 2001, с. 293-376] та подальша розробка комунікативних і когнітивних засад теорії дискурсу Ф.С. Бацевичем [2008], А.Д. Беловою [2003], В.Б. Бурбело [2004], О.М. Ільченко [2002], В.І. Карасиком [2004], К.Я. Кусько [2007], М.Л. Макаровим [2003], М.М. Полюжиним [2004], О.О. Селівановою [2006] та ін.

Розуміння дискурсу як мовленнєвої ситуації в сукупності її складників відкриває можливість розглядати мовлення як засіб комунікації, а текст – як цілісну семіотичну форму її організації. Головні відмінності дискурсу від комунікативної ситуації, на думку С.І. Потапенка [2004, с. 57], полягають у домінуванні тексту як реляційного компоненту із власними параметрами та у зростанні ролі конститuentних і реляційних компонентів. Вивчення людської поведінки як мовленнєвої діяльності, що за спостереженнями О.М. Ільченко [Ільченко 2002] поєднує велику кількість підходів як до аналізу дискурсу, так і до виділення різних його типів, дозволяє звернутися до основ мислення та мови, позначити механізми самоорганізації в конкретних процесах розвитку мовних і мовленнєвих систем.

В сучасному мовознавстві проте існують різні погляди на цю проблему. М.М. Полюжин [2004, с. 35] підкреслює, що необхідність таксономії дискурсу зумовлена формуванням його як окремого наукового напрямку. Т.А. Ширяєва виділяє такі типи дискурсів: діловий (закони, військові накази, постанови), науковий (наукова термінологія, теоретичний текст), поетичний (поетичне мовлення) [2008, с. 16-17]. Іноді із регістрами певного типу дискурсу співвідносять жанри – медичний, расистський, юридичний, політичний тощо [Анисимова 2000, с. 27-28]. У межах аргументативного дискурсу А.Д. Белова виділяє політичний, юридичний, академічний, рекламний, діловий, побутовий [Белова 2003, с. 13]. В.І. Карасик [2004, с. 355] проводить чітку демаркаційну лінію між особисто-орієнтованим та інституційним дискурсами. В його

розумінні діловий дискурс належить до інституційного, бо є завжди статусно-орієнтованим.

Незважаючи на активні соціолінгвістичні розвідки його політичного або рекламного різновиду, фаховий дискурс (ФД) залишається у цілому явищем маловивченим. А ті нечисленні спроби типологізації в розрізі його функціональних властивостей [Анисимова 2000; Кравченко 2006; Науменко 2007; Ріба 2007; Ширяева 2008; Солощук 2009] значно звужують об'єкт дослідження, оскільки обмежуються описом усних і писемних форм його реалізації.

Ю.С. Степанов розмежовує поняття „дискурс” і „стиль”, оскільки саме відсутність терміну „функціональний стиль” у західному мовознавстві зневажило розвиток стилістики як галузі мовознавства [Степанов 2009, с. 36]. Міждисциплінарна парадигма дискурсивних студій сприяє розумінню дискурсу як усного чи писемного тексту з антропологічно зумовленою семантикою. У вітчизняному мовознавстві, навпроти, відбувається наближення поняття дискурсу до поняття „функціональний стиль”, зумовлене спробами дослідження дискурсів різних галузей спілкування.

Обмеження стилістичної стратифікації функціонування ФД вивченням окремих терміносистем [Анисимова 2000; Ільченко 2002; Кравченко 2006; Ріба 2007] сприяють виявленню прагмалінгвістичної специфіки ФД в соціокультурних рамках, проте позбавляють його типологічної цілісності. Зазначимо, що поняття ФД корелюється з поняттям офіційно-ділового, загальнонаукового стилю, а усна форма його реалізації – ще й з розмовним стилем кодифікованої мови.

Екстраполяція В.С. Лук'янець дефініції наукового дискурсу на діловий [2000, с. 69] видається сумнівною, оскільки науковий і діловий дискурси вирізняються не лише сферою функціонування, а й способами накопичення та передачі інформації, трансферу й кристалізації знання. Оскільки ототожнення фахового, професійного і бізнес-дискурсу як мовного продукту в усіх його соціокультурних виявах, утвореного в результаті економічної діяльності професійного співтовариства у сфері бізнесу [Науменко 2007, с. 275] є занадто широким, воно не враховує мовні, мисленнєві й інтерактивні чинники. Отже, використання цієї дефініції видається дещо проблематичним для цілей нашого дослідження.

Відмінності в підходах до типології дискурсу пояснюються особливостями використання мовленнєвих стратегій і тактик для досягнення кінцевої мети комунікації. Фаховому дискурсу властива співвіднесеність з поняттям норми та мовленнєвих жанрів, у той час як він становить собою власний рівень із відповідними структурами та формами. Роль дискурсів різних типів і втілених у них смислових структур специфічно виявляється в різних галузях професійної сфери спілкування, оскільки відомо, що будь-яке спілкування є завжди телеологічно вмотивованим. Не є виключенням у цьому відношенні й фаховий дискурс.

Аналіз словників і довідників англійської мови для спеціальних цілей [Lexibase 2010] професійної сфери спілкування, виданих за останні двадцять

років, свідчить, що тематичному зрізу мови для спеціальних цілей властива багатоплановість і різноманітність. Залежно від сфери розгортання ситуації фахового спілкування можна виокремити власне фаховий дискурс та його різновиди – технічний, промисловий, комерційний, рекламний, медичний, мистецький, спортивний, військовий тощо.

З метою вивчення щільних угруповань доречно розглядати науковий фаховий дискурс, який містить розгалужені таксони нижчого рівня (технічний, авіаційний, біологічний, хімічний тощо), або діловий із відповідними складниками. Так, за предметною галузевою сегментацією ділової сфери спілкування виділяються такі різновиди реалізації ділового дискурсу: *accounting, administration, advertising, agriculture, banking, commerce, computing, distribution, economics, export, finance, health & safety, import, industrial relations, industry, insurance, international trade, law, management, manufacturing, marketing, office practice, personnel, public finance, quality control, retailing, sales, shipping, stock exchange, taxation, technology, tourism, transport* [Lexibase 2010, с. 3].

Тематична класифікація за галузевою ознакою дозволяє провести більш детальну типологізацію окремих видів фахового дискурсу – наприклад, дискурс сільського господарства, промисловості, будівництва, контролю якості, транспорту, сфери послуг (готельний бізнес, туризм). Окремо можна виділити правові аспекти професійної діяльності та міжнародного співробітництва. Типологія ФД охоплює такі тематичні елементи: теоретичні аспекти професійної діяльності (загальноекономічні й галузеві); адміністративні питання управління і регуляція діяльності, організація роботи; фінанси, бухгалтерський облік, оподаткування, банківські операції, страхування; торгівля – зовнішня та внутрішня (експорт / імпорт), оптова та роздрібна; технічні засоби фахової комунікації; маркетинг, реклама, просування й розповсюдження товарів і послуг.

Зазначені тематичні складники наявні практично у всіх без винятку сферах професійної діяльності людини, між тим як власно фахова компонента варіюється відповідно до галузі, регулятивних норм і конвенцій взаємодії фахової дискурсивної спільноти комунікантів. З одного боку, важливим для мовознавчих розвідок є власне процес побудови та відтворення дискурсу, а з іншого, – варіативність втілює особливості різних соціально-діяльнісних контекстів і намірів, оскільки усний чи писемний текст є вплетеним до живої тканини соціальної діяльності та міжособистої взаємодії.

Одностайність дослідників щодо інтегрованості дискурсу в систему соціокультурної взаємодії, якій властиві інтереси, цілі та стилі, розкриває вагомість ситуативно-дієвого аспекту його вивчення. Фаховий дискурс, на нашу думку, є повторюваною функціонально-семантичною єдністю, закріпленою в певному мовленнєвому просторі. Усім видам фахового дискурсу властиві певні інтегральні та диференційні параметри. Їх інтегральною ознакою виступає ситуація фахового спілкування, яка разом із екстралінгвальними чинниками визначає його диференційні мовні ознаки.

Властивості соціально вагомих комунікативних дій визначаються тим, за допомогою яких саме лінгвістичних ресурсів та як побудовано усний чи писемний дискурс у плані трьох категорій – дії, (по)будови та варіативності [Ширяєва 2008, с. 15]. Задля виділення когерентних ознак теми, які серед комунікантів незмінно повторюються незалежно від тієї чи іншої ситуації спілкування, підкреслимо, що одна й та ж тема при реалізації в писемній чи усній формі, тобто при розгортанні ПФД та УФД, набуває різних форм і засобів мовного втілення.

За формою слід відокремлювати усний та писемний фаховий дискурси. Усно-діалогічний ФД існує в акустичній формі та будується за правилами, які орієнтовані на усну форму реалізації. Крім мовленнєвого спілкування, фахова комунікація включає в себе й текстове спілкування, при якому одні комуніканти адресують тексти іншим або обмінюються ними. Незважаючи на деяку схожість з усно-мовленнєвою, подібна комунікація відрізняється цілою низкою ознак: фіксація на матеріальному носії, незалежність від акустичної сфери, більш жорстка регламентація та організація текстів тощо. Ці характеристики дають підставу розглядати текстову комунікацію у професійній галузі як особливу форму реалізації та існування фахового дискурсу в писемній формі.

У центрі усного дискурсу розташований спонтанний діалог з ознаками усної комунікації. Далі, у напрямку писемного дискурсу слідує усні форми з більшою кількістю ознак, характерних для писемної комунікації. Ядром усного дискурсу є діалог, у центрі ж писемного ділового дискурсу розташовуються офіційно-ділові документи. Між цими полярними царинами (в напрямку від писемного до усного дискурсу) розташовується офіційна кореспонденція, якій властиво зменшення рівня стандартизації під впливом усної комунікації. Йдеться про електронні повідомлення (e-mails) та факси. Тексти таких повідомлень практично не моделюються, оскільки кожного разу вони формулюються знову. Зберігаються лише стандартні частини їх структури – початкові привітання, посилання на попереднє повідомлення, заключні фрази.

Думка про те, що дискурс орієнтовано на певну соціальну ситуацію [Nier/Voke 2000, с. 19-21], знайшла підтвердження в роботах багатьох мовознавців [Бацевич 2008, с. 11; Йокояма 2005, с. 18; Солощук 2009, с. 19-21; Schiffrin 2009, с. 21], які наголошували, що ситуація служить для зв'язності дискурсу, його імплікацій та пресупозицій, ставши важливим підґрунтям для розуміння останнього як будь-якого вживання мови. Наявність прагмакогнітивного компоненту за підходом, запропонованим І.С. Шевченко [2010, с. 337], доповнює внутрішні реальності (мислення й знання) зовнішніми (дискурсом і комунікацією), а тому з методологічної точки зору є більш збалансованим – на відміну від досліджень, обмежених рамками стилістики чи функціональної прагматики.

Дискурс визначається як складне комунікативне явище, яке окрім тексту містить екстралінгвальні фактори (знання про світ, судження, настанови, мету тощо" [Nier/Voke 2000, с. 8]. Ситуація ділового спілкування зумовлює головну комунікативну настанову будь-якого типу ФД. Вона полягає в тому, щоб

залучити адресата на свій бік, переконати його в перевагах співробітництва саме з адресантом. Отже, для продовження встановленої комунікації та послідовного розгортання ФД важливим є той принцип, що його Г. Грайс назвав принципом кооперації [Grisce 2008, с. 26]. Згідно з цією стратегічною настановою адресант добирає засоби для реалізації конкретних комунікативних настанов. Вони, у свою чергу, корелюють з типом ділового дискурсу і ситуацією, в якій він реалізується.

Успіх фахового дискурсу ґрунтується на вмінні налагодити взаєморозуміння з партнером, а тому інтеракції ФД підпорядковуються прагматиці співробітництва. Комуніканти беруть до уваги те, що вони висловили один одному, співвідносячи свої наступні дії зі змістом і формою висловленого. У сучасних розвідках кожного з учасників трансакцій, що здійснюються в межах дискурсу, розглядають як окрему когнітивну множину [Йокояма 2005, с. 27]. Має місце й зв'язний обмін інформацією, зумовлений спільною метою чи обраним напрямом діяльності. Прагматична настанова співробітництва зумовлює відповідні зміни в інтеракціях, учасники яких дотримуються принципу кооперації.

Інформаційне наповнення інтеракції завжди відповідає потребам комунікантів і цілям обміну інформацією. Зайва інформативність лише перевантажує мовленнєвий обмін і може спрямувати розвиток ФД в іншому, непередбаченому напрямку, ускладнити сприйняття інформації, а потенційний партнер-адресат може втратити інтерес до адресанта або віддати перевагу іншому – більш переконливому, точнішому в формулюванні своїх намірів.

Виміром доцільності та результативності ділового мовлення стає принцип кооперації Грайса з його максимами кількості, якості, релевантного способу дії, де остання набуває особливої вагомості. Необачливе нехтування нею може мати негативні наслідки – затягнуті інтеракції. Під їх впливом фаховий дискурс втрачає шанс на успішність розвитку, а встановлений комунікативний контакт поступово зникає.

Крім основної прагматичної функції, мета якої – вплив на адресата, не останнє місце в діловому мовленні посідає й фатична функція, головне призначення якої полягає у встановленні, продовженні або припиненні комунікації, приверненні уваги до співрозмовника або переконанні, що він уважно слухає. Для своєї успішної реалізації фаховий дискурс має спиратися не лише на взаємодію прагматичної та фатичної функцій, а й на підтримку таких чинників, як діалогічність і апелятивність.

Діалогічність постійно присутня в мовленнєвому просторі фахового дискурсу, послідовне розгортання якого, крім прагманастанов, залежить від таких чинників, як об'єкт діяльності (референт), адекватність втілення інтенцій, співвіднесеність із галузями ділової комунікації тощо. Об'єкт позначення в акті фахової комунікації є не лише об'єктом відображення, а й об'єктом спільної соціальної діяльності учасників фахового спілкування, коли адресат структурує предметну ситуацію таким самим чином, що й адресант. Тільки за такої умови можлива успішна реалізація прагматичних настанов переконання та

співробітництва. При цьому текст як модель дійсності будується і як її відображення, і як міркування про неї.

Визначення змістового аспекту прагматичної структури дискурсу неможливе без звернення до когнітивних феноменів, а саме знань адресата, його настанов і сподівань [Йокояма 2005, с. 11]. Для отримання більш конкретної моделі того чи іншого типу фахового дискурсу доцільно враховувати цілі, інтереси, бажання комунікантів, їхні соціальні ролі, статус, позиції. Разом із цим до уваги береться співвідношення дискурсу, комунікації та тексту. Саме в цьому напрямку проводиться дослідження загальних закономірностей в мовленнєвому спілкуванні, а також визначення на цих засадах дискурсу фахової комунікації та його особливостей у лінгвокультурній перспективі.

Розуміння дискурсу як складного феномену нівелює протиставлення лінгвістики тексту з вивченням лише писемних текстів і конверсаційного аналізу, предметом інтересу якого є лише побутове мовлення. Ознаки писемного мовлення, конструктивні в повсякденному вжитку, зрівнюються за якостями з "текстом", хоча й не є обов'язковими. Тим самим відкриваються більш широкі перспективи дослідження складних мовленнєвих феноменів і дискурсивних утворень.

Підводячи підсумки, зазначимо, що запропонований у роботі міждисциплінарний підхід до витлумачення лінгвальних явищ, використання арсеналу суміжних наук для більш глибокого аналізу фахового мовлення як інструменту соціальної взаємодії разом із вивченням фахового дискурсу допомагає усвідомити взаємозв'язок мови й дискурсу, особливо їх подвійної природи як індивідуально-психологічного та соціокультурного феномену.

Пропонований погляд на фаховий дискурс як на збалансовану саморегулюючу систему визначає й деякі перспективні напрями досліджень із використанням сучасних напрацювань онтології. Оскільки в межах цього підходу залишається невирішеними чимало проблем, пов'язаних, зокрема, із текстотворенням у фаховій сфері комунікації, то дослідження шляхів гармонізації фахових текстів як синергетичних систем у межах когнітивно-дискурсивної парадигми знання є не тільки можливим, але й доцільним з точки зору когнітивного мовознавства, теорії тексту і дискурсу на матеріалі не тільки германських, але й інших природних мов.

Література

- Анисимова Т.В.* Типология жанров деловой речи (риторический аспект): Автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19 / КГУ. – Краснодар, 2000. – 41 с.
- Бацевич Ф.С.* Прагматика дискурсу: проблемне поле, дослідницька одиниця // Людина. Комп'ютер. Комунікація: Зб. наук. пр. / Відп. ред. Ф.С. Бацевич – Львів: НУ „Львівська політехніка”, 2008. – С. 10-13.
- Белова А.Д.* Лингвистические аспекты аргументации. – 2-е изд. – К.: Логос, 2003. – 304 с.
- Бурбело В.Б.* Модель дискурсу в парадигмальному вимірі // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Іноземна філологія. – 2004. – № 37/38. – С. 81-85.
- Ільченко О.М.* Етикет англомовного наукового дискурсу. – К.: Політехніка, 2002. – 288 с.

Йокояма О.Б. Когнитивная модель дискурса и русский порядок слов. – М.: Языки славянской культуры, 2005. – 424 с. *Карасик В.И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – М.: Гнозис, 2004. – 390 с. *Кравченко Н.К.* Интерактивное, жанровое и концептуальное моделирование международно-правового дискурса – К.: Реферат, 2006. – 320 с. *Кусько К.Я.* Когнітивно-дискурсні стратегії лінгвістики початку ХХІ століття // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: зб. наук. пр. / за ред. В.Т. Сулима, С.Н. Денисенко. – Ч. 1. Лінгвостилістика. Лексична семантика. Фразеологія. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С. 324 – 325. *Лук'янець В.С.,* Кравченко О.М., Озадовська Л.В. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури. – К.: ВПОЛ, 2000. – 304 с. *Макаров М.Л.* Основы теории дискурса. – М.: Гнозис, 2003.– 280 с. *Науменко Л.П.* Сучасний англomовний бізнес-дискурс // Нова філологія. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – Вип. 26. – С. 274 – 279. *Полюжин М.М.* Про теоретичні засади когнітивного підходу до дискурсивного аналізу // *Studia Germanica et Romanica.* – Донецьк: ДонНУ, 2004. – Т. 1., № 3. – С. 32-42. *Потапенко С.І.* Мовна особистість у просторі медійного дискурсу. – К.: КНЛУ, 2004. – 360 с. *Почепцов Г.Г.* Теория коммуникации. – М.: Рефл – бук, К.: Ваклер, 2001. – 656 с. *Приходько А.М.* Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с. *Ріба О.М.* Технічний дискурс (на матеріалі німецької фахової мови нафтової промисловості) // Нова філологія. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – Вип. 26. – С. 288-293. *Селіванова О.О.* Сучасна лінгвістика: енциклопедичний довідник. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 712 с. *Солощук Л.В.* Взаємодія вербальних і невербальних компонентів комунікації у сучасному англomовному дискурсі: Автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 / КНУ ім. Т.Г. Шевченка – К., 2009. – 37. *Степанов Ю.С.* Методы и принципы современной лингвистики. Изд. 7-е. – М.: ЛИБРОКОМ, 2009. – 312 с. *Шевченко І.С.* Категорії дискурсу як евристична проблема // Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація: м-ли ІХ Міжнар. конфер., 5 лютого 2010 р. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – С. 336-338. *Ширяева Т.А.* Когнитивное моделирование институционального делового дискурса: Автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.19 / СГПИ. – Краснодар, 2008. – 50 с. *Grice H.P.* *Studies in the way of words.* – 9th ed. – Cambridge, Mass.: MIT Press, 2008. – 348 p. *Lexibase for Collins' resources* [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника: <http://www.reverse.net/dict>. *Niehr T., Voke K.* *Einwanderungsdiskurse.* – Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2000. – 244 S. *Schiffrin D.* *Approaches to Discourse.* – 5th ed. – Oxford; Cambridge, MA: MIT Press, 2009. – 438 p.